

SURA MERJEM

ODGOJNE SMJERNICE

Sažetak

Većina komentatora saglasna je da i pored mnogih planova Kur'ana, tri su temeljna koja, dakako, ne iscrpljuju njegovo sadržaj, ali daju bitne odrednice univerzalnosti poruke. To su metafizički, antropološki i etički plan. Etičko područje Kur'ana, o kojemu su redovito govorili klasični muslimanski autori, prema mišljenju autora, danas je nepravedno zapostavljeno. U ovom radu autor predstavlja kur'ansku suru Merjem, s posebnim naglaskom na odgojne smjernice sadržane u pripovijestima iz života odabranih..

Rifet ŠAHINOVIĆ

„A da su zbilja sva stabla na Zemlji pera, a i da se more kad presahne, produlji potom još za sedam mora, ne bi presahle riječi Allahove.

Doista je Allah silan i mudar.“ (31:27);

„Zaista Allah sa ovom knjigom (Kur'anom) uzdiže jedne narode, a druge obara (ponižava).

“ إن الله يرفع بهذا الكتاب أقواما ويضع به آخرين“ (رواه مسلم)

Mnogobrojni su kur'anski planovi, kažu komentatori Kur'ana. Tri su temeljna plana Kur'ana, koja, dakako, ne iscrpljuju njegov sadržaj, ali daju bitne odrednice univerzalnosti poruke. To su metafizički, antropološki i etički plan. Isto tako, iz kur'anskih ajeta i sura možemo raspoznavati razne šifre, kako one koje se dotiču mnogih svjetova, tako i one koje su duboko povezane sa ljudskom civilizacijom u sferi političkog, kulturnog, ekonomskog bitisanja čovjeka. Kažemo ovo sa odgovornošću, bez obzira šta to može značiti, rukovodeći se činjenicom da je Kur'an objašnjenje za sve (*tibjānen li kulli šej'in*; 16:89), pri tome podrazumijevajući vlastitu pripravnost za takav duhovni poduhvat. Danas smo sve potrebniji sistematičnom sažimanju kur'anskih planova, kontekstualiziranju u glavne teme iz kojih će zrcaliti duhovna aroma tako potrebna svakom čovjeku ponaosob, ali i svakom narodu u širem smislu. U protivnom, mudrost ćemo izgubiti u znanju a znanje u informacijama.¹ Kako to da izvorno osjećanje za Kur'an izgubi se u zaglušujućoj buci svih onih 'izama' danas? Jedan od načina povratka tog 'davno' izgubljenog vlastitog i izvornog osjećanja za Božiju riječ jeste da u kur'anskim poglavljima prepoznamo najfrekventnije riječi i teme, odnosno, te najprepoznatljivije magistrale koje se mogu prepoznati u njegovim poglavljima (surama).

Etičko područje Kur'ana, o kojemu su redovito govorili klasični muslimanski autori, potisnuto je u zadnji plan. Jednostavno, nadvladala su ga egzegetska tumačenja, teologija i pravo. A onaj odgojni duh koji treperi iznad svakog ajet-i kerima, iza svake sure je zasigurno onaj kamen temeljac koji nosi sve bremenitosti

1 Tomas Eliot u pjesmi „Stijena“ naslućuje uzroke krize 1934. God, pitajući se: „Gdje je život koji smo izgubili u življenju? Gdje je mudrost koju smo izgubili u znanju? I gdje je znanje koje smo izgubili u informacijama? Ciklusi neba u dvadeset vjekova udaljuju nas od Boga i približavaju prašini.“

našeg bivanja na Zemlji. Samo na temeljima odgoja kojeg su iznjedrile kur'anske stranice, može taj ilovačni čovjek vinuti se u oblik svjetlosnog ljudskog bića. Na koncu, zar h. Aiša nije kazala da je Poslanikov, a.s., ahlak (ponašanje) odraz kur'anskog osjećanja i spoznavanja.

Evo, ako uzmemo suru Merjem, ona je prepuna odgojnih mjera, savjeta. U ovom našem skromnom razmišljanju o suri Merjem, koja je zaista puna tajni, pokušali smo detektirati (samo) neke odgojne mjere. Čak i u slučaju kada ne budemo direktno ukazivali na njen etički plan, ti osjećaji nadoilaziti će sami.

Sura Merjem počinje najdužom kombinacijom tajanstvenih harfova (*el-Muqatta'at*). Dvadeset sura započinje različitim kombinacijama harfova. Poznato je komentatorsko mišljenje da su *muqatta'at* date sa namjerom da se ilustrira neuporediva, čudesna narav kur'anske Objave, koja, iako, potječe iz područja izvan dosega ljudske percepcije (*el-gajb*) može i jeste saopćena čovjeku pomoću baš samih glasova. Poslanik, a.s., izvorno prima Kur'an kao Objavu u glasovnoj, šifriranoj formi koja ga jednostavno u potpunosti prožima². Sura Merjem, na tekstualnoj razini (ta njena glasovna forma), te u smislu događaja koje iznosi, zatim na nivou lingvističko-melodične izražajnosti zaista predstavlja čudo. Ona ima poseban muzički ritam. Po zvonkosti termina možemo primijetiti da li je nešto blago ili strogo i žestoko saopćeno. Na mjestima gdje je strogost i žestina pojačana stanka je u harfu 'd' (*medda, didda, idda, hedda*) ili u harfu 'z' (*uzza, ezza*). Nasuprot toga su termini *radijja, serijja, hafijja, nedžijja*. Kada slušamo učenje ove sure ovi pojačani harfovi odzvanjaju u dubinama našeg bića.

Druga karakteristika ove sure jeste da je dobila ime po Merjemi, jedinjoj ženi koja je imenom spomenuta u Kur'anu. Iako se tako zove, ova sura ne počinje kazivanjem o Merjemi, već o Zekerijja, a.s. (1-16). Spominje se milost Allaha Uzdržavatelja (رَحْمَتِ رَبِّكَ) prema Zekerijja, a.s.. Ideja *milosti* provlači se u svakom kazivanju o poslanicima u ovoj suri. Odgojne mjere kojima su podučeni poslanici jesu zrake milosti Božije kojima moramo prepustiti sebe i druge.

2 Džibril nije došao sa Objavom na papiru već Objavom u glasovnoj formi. Kad Poslanik, a.s., kaže njemu da ne zna čitati, to je u smislu da ne zna usvajati. Tim prije, čitanje uvijek podrazumijeva tekst na papiru.

Zekerijja, a.s.

Zekerijja, a.s., nema djece, već je dostigao i granice oronule starosti, a i žena mu je nerotkinja. On upućuje dovu svome Stvoritelju. Njegova dova je puna nježnosti, ona je zazvana tihim zovom (بَدَاءٌ خَفِيًّا). To je tajni poziv, u dubokoj tajnosti srca svoga. U riječima Zekerijja, a.s., upućenih Allahu uočavamo najveću mjeru poniznosti i opreznosti. On je svjestan da dova biva primljena ako ispunjava sve uslove. On prvo kaže da je do njega /uvehle kosti i sijede vlasi na glavi (إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاسْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا). Tek poslije je izustio da je njegova žena nerotkinja (وَكَاذِبَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا). Bitno je istaći i zašto Zekerijja čini dovu, ili, koja je njegova potreba? On ima uvid u nasljeđivanja vjerovjesništva, on želi potomstvo zbog straha da će ostati sam, bez pomagača u vlastitoj porodici na putu vjere. Zekerijja, a.s. moli za nasljednika (فَهَبْ لِي مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا). I na drugim mjestima u Kur'anu spominju se dove Zekerijja, a.s.: želi „čestita potomka“,³ te dova „ne ostavljaj me sama“⁴.

U odgojnom smislu kazivanje o Zekerijja, a.s., daje nam nekoliko vrlo bitnih savjeta:

- Dova je neminovno sredstvo da bi život učinili spokojnim i svrsishodnim;
- Dova ima svoje adabe kojih se moramo pridržavati. Zekerijja, a.s. je pokazao svojim primjerom kako se treba doviti.

Djeca su ovosvjetsko blago koje nas čini sretnim. Ako čovjek bude uskraćen na bilo koji način za tu blagodat treba uputiti dovu, poput Zekerijja, a.s. U većini slučajeva ljudi obave sve druge stvari vezano za djecu, a zaboravljaju dovu. Slučaj Zekerijja, a.s. uči nas da moramo doviti da (naše) dijete bude ono koje će prihvatiti vjeru i da je Allah zadovoljan s njim (وَاجْعَلْهُ وَرَثَةً لِّمَنْ يَرْضَى). Mi moramo biti zabrinuti za prenošenje dinskih vrijednosti na sljedeće generacije.

Ove odgojne mjere nam proizilaze kao zaključak na ono što je Allah podario Zekerijja, a.s. nakon dove. On je oronuli starac, žena nerotkinja, nema nikakve šanse po ljudskom rezonu da ima djecu. Ali, Allah mu je podario Jahjaa kojem je podarena mudrost još dok je dijete bio (وَأَتَيْنَاهُ الْخُكْمَ صَبِيًّا); a posjedovao je i dar samilosti, čednosti i uvijek je Allaha imao na umu (وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا وَرَكَاةً * وَكَانَ تَقِيًّا).

3 Ali 'Imran, 38

4 El-Enbija, 89.

prema svojim roditeljima, nikad nije bio oholiti neposlušan (وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُن جَبَّارًا عَصِيًّا). Jahja sa ovakvim osobinama je rezultat dove koja je primljena kod Allaha. Tako je kad Allah daje.⁵ Odgovor na neposlušnost i osionost današnje djece prema svojim roditeljima trebamo potražiti upravo u ovom kazivanju Zekerijja, a.s.

Dječak Jahja je rezultat dove. Dijete karakteristika Jahjaa⁶ svaki roditelj bi samo poželio (on je mudar, čedan, bogobožazan, pažljiv prema roditeljima, a nije drzak i neposlušan). U našem rezonovanju realnosti koja nas okružuje pa gotovo da su nedostižne roditeljske želje da imaju djecu ovakvih moralnih karakteristika. Ali, evo, dobro pogledajte, moguće je. Uz iskrenu dovu.

Hafiz Ibn Kesir o Jahjau, a.s., navodi sljedeću predaju:

Jednog dana ashabi su govorili o odabranosti pojedinih poslanika, pa je Allahov Poslanik, pred njih izašao, a jedan od njih je rekao: "Mūsā je sa Allahom govorio." Drugi je rekao: "Isā je Allahov duh i riječ." Treći je rekao: "Ibrahim je Allahov prijatelj." Tako su govorili, dok im Poslanik nije rekao: "A gdje vam je šehid, sin šehida koji je, bojeći se grijeha, oblačio kostrijet i jeo lišće sa drveća?" Ibn Wehb kaže da je time mislio na Jahjaa ibn Zekerijjāa.

Ovaj hadis nam ukazuje na još jednu veliku počast koju je Allah dao Jahjau, a.s., i njegovu ocu Zekerijjau, a.s. - počast šehidske smrti.

Slučaj hazreti Merjeme i njenog sina

Sljedeći ajet-i kerimi (16-41) govore o hazreti Merjemi. Vidjeli smo da je Zekerijja, a.s., čeznuo za nasljednikom koji će nastaviti na Allahovom putu na ovom svijetu punom nepravde. Obradovan je dječakom Jahjaom (unatoč svojoj poodmakloj starosti i ženi nerotkinji). Dotle, hazreti Merjema, majka Isa, a.s., bila je prekorena od svoje porodice (neudana, a rađa djete). Utješio je i sačuvao od javne osude

5 Dove počesto zaboravljamo.

Evo kada Imranova žena nosi dijete u trbuhu kako dovi: (رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) „Gospodaru moj, ovo u trbuhu mome što je, zavjetujem da služi iskreno Tebi, pa primi od mene. Doista si Ti Onaj Koji sve čuje, Onaj Koji sve zna!“ (3:35); Rezultat ove dove je h. Merjema. Naše majke i sestre, posebno u današnjem vremenu, morale bi kad nose svoju djecu u trbuhu učiti ovu dovu.

6 Ime Jahja znači 'on mora živjeti' tj. on će biti duhovno živ, i uvijek će biti spominjan. Allah je izabrao ovo ime njemu, to je bila posebna čast, ekvivalentna Allahovom određenju: „... Takvo ime prije Mi nikome nismo nadjenuli“ (7)

upravo njen tek rođeni sin, a bio je dobar prema svojoj majci.⁷

U usporedbi sa kazivanjem o Zekerijja, a.s., možemo uočiti neke sličnosti. Kada hazreti Merjemi⁸ dolazi melek 'u liku muškarca lijepog' (بَشَرًا سَوِيًّا) radi vijesti o dječaku kojeg će roditi ona traži utočište od stranca, učeći dovu: (إِنِّي أَعُوذُ) (بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا) „Tražim utočište kod Svemilosnog od tebe, ako Njega bojiš se“ (18). Zadržimo našu pažnju na značenju dove- ne primiči mi se ako misliš na Allaha. Ovo je univerzalna dova koja se čini pri napastima muškarca spram žene i obrnuto. U susretu sa strancem Merjema uči ovu dovu. Eto odgoja sa stranica Kur'ana, dova pri susretu sa nepoznatim, a posebno kada imamo loš predosjećaj ili čak iz mjere predostrožnosti pri susretu sa nepoznatim osobama.

Ovdje Kur'an ističe razloge, pored gore navedenih, zašto su neki ljudi bez djece. Poput Zekerijjaa koji u tajnosti svoje duše iznosi razloge zašto nema dijete, i Merjema se služi istom logikom pitajući se kako može imati dijete: „... kad me muškarac nijedan dotakao nije, a ja nisam bludnica“ (20). Znači, posrijedi je isti slučaj, isti išareti, iste forme odgovora: (قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ) „Gospodar tvoj reče: ‘To je meni lahko“ (21). Isto je odgovoreno i Zekerijja, a.s. (قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ).

Dakako, ovdje treba primijetiti izraz Allahove milosti koja je olakšanje za čovjeka. I u slučaju Zekerijja, a.s. i u slučaju Merjeme posrijedi je milost: (دَكَّرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَّرِيًّا) (وَرَحْمَةً مِّنَّا). Ako pratimo suru Merjem do kraja, izraz milosti (*rahmeh*) je prisutan u svakom kazivanju.

Drugi momenat vezan za hazreti Merjemu jesu porođajne muke. Njen porod imao je prirodne normalne okolnosti, kao što je slučaj kod svih žena, jakim porođajnim mukama. Ona u prirodi, opskrbljena od svoga Gospodara sa svim što joj je trebalo, čeka dan rođenja. Kad je dobila trudove, u velikoj boli se sklonila pod

stablo jedne suhe palme. Tu je njena plemenita kušnja doživjela svoj vrhunac kada joj se u jednome trenutku slabosti oteo bolni uzvik:

(قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مَتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَّسِيًّا) „Kamo sreće da sam ranije umrla i da sam potpuno u zaborav pala!“ (23).

U trenu kad Allahova kušnja nad robovima Njegovim dosegne vrhunac – baš tada stižu im pomoć i olakšanje od Njega, tako da je Merjema začula glas meleka koji joj je doviknuo da sebi natrese hurmi sa palme i da se napije vode, koja je upravo provrla niže nje. Bilo je to veliko čudo i znamenje Allaha, jer se voda pojavila tamo gdje je prije nikada nije bilo, a suha palma je u trenu olistala i rodila obiljem mubarek plodova. Ovdje se Merjema suočava sa fizičkim bolovima pored onih psihičkih, suočava se s porođajnim mukama koji su je natjerali da se uhvati za palminu granu. Potočić vode niže nje i svježe hurme su hrana za njeno tijelo:

(فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا) „Jedi i pij i budi vesela“ (26); Smiri svoje srce.

Na prve trenutke majčinske radosti nad svojim novorođenčetom, nadovezala joj se i briga kako da ljudima objasni ovaj slučaj, kako da izbjegne optužbe za nemoral? Ali, sve je već bilo unaprijed određeno, pa ona nije stigla čestito ni da se zabrine, a već je stigla uputa kako da postupi kroz glas meleka koji joj je naredio da nikome toga dana niti jednu jedinu riječ ne progovori.

Uzvišeni Allah podučava je da prilikom susreta sa ljudima kaže:

(إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا) „Ja sam se Svemilosnom doista zavjetovala na šutnju (*savmen*) i danas ni s jednim čovjekom progovoriti neću.“ (26)

U gornjem ajet-i kerimu upotrebljen je termin *savm* u značenju šutnje. *Savm* je post. Kao što propisani post (*sijam*) u ovom značenju poščenja (*savm*) znači zašućivanje ilovačne maske ljudskog bića kako bi progovorili duhovni organi ljudskog bića, tako se i Merjema zavjetuje da će postiti postom šutnje, to jeste da neće komunicirati civilizacijom zaborava (*insijjā*), već samo sa svjetovima vječitog zikra. Merjemina odluka nosi važnu poruku. Zaista, postač vrlinom istinskog posta zatvara stranice fizičkog svijeta, kako bi otvorio obzorja metafizičkog svijeta. Post u tom smislu stavlja pečat šutnje na sve fizičke organe

⁷ Sura Merjem je vrlo rano objavljena (sedam ili osam godina prije hidžre). Ibn Hišam navodi da su ashabi u doba seobe u Abesiniju bili upoznati sa ovom surom. Tako je Džafer ibn Ebi Talib pred kraljem Abesinije, Negusom objasnjavao islamski stav prema Isau.

⁸ O h. Merjemi govori se u 12 sura na 31 mjestu u različitim kontekstima i povodima. Na 34 mjesta se spominje njeno ime u Kur'anu. Prema tome, ovo što se ističe u ovoj suri imamo slična kazivanja i u drugim surama (naprimjer, u Ali Imranu). Naravno, ne radi se o ponavljanjima koja nemaju svoju funkciju. Svako novo kazivanje dobiva novi ugao razumijevanja. Tako kad čitamo Kur'an dobivamo informaciju iza informacije.

pojavnog bića kako bi progovorili duhovni organi transcendentne spoznaje (duša, srce, stvaralačka imaginacija i intelekt)⁹. Tako je h. Merjema umjesto da sama zbori sa svijetom zaboravnosti, po nalogu Božijem, pustila da govori metafizička strana njene ljudske osobe, da progovori sam Isa u bešici. Ovo je neizbrisiva slika kur'anskog primjera o tome kamo nas treba voditi naš post i u kakvu duhovnu zbilju dospjevamo u ramazanskom vremenu, te prednost spoznaje duhovnih organa nad fizičkim.

Treći momenat jeste Merjemino vraćanje u porodicu. Oni je prekoravaju:

“...O Merjema, učinila si nešto ružno.” (27)¹⁰ (قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا قَرِيًّا)

Merjema šuti (posti šutnjom), ona ne može ubijediti članove svoje porodice u vlastitu čednost. Kada se vratila svojoj rodbini noseći u naručju bebu, među njima je zavladao velika pometnja i nevjerica. Čuđenju nije bilo kraja. Kako su njena vjera i čestitost svima bile poznate, potpuno ih je šokirala pojava njene bebe. Započele su grdnje sa svih strana, a ona je sabrano, mirno i hladnokrvno, bez ijedne izgovorene riječi, samo rukom pokazala prema novorođenčetu (فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ).¹¹ I tad se desilo veliko čudo, prva od veličanstvenih muđžiza kojima je milostivi Allah obasuo njezina mubarek sina:

“Ja sam Allahov rob”, ono reče, “meni će On Knjigu dati i vjerovjesnikom me učiniti; i učiniće me, gdje god budem, blagoslovljenim, i narediće mi da, sve dok sam živ,¹² molitvu obavljam i milostinju udjeljujem, i da majci svojoj budem dobar,¹³ a neće mi dopustiti da budem drzak i nepristojan. I neka je mir nada mnogom na dan kada sam se rodio i na dan kada budem umro i na dan kada budem iz mrtvih ustajao!» (19:27-33)

Kada su se osvjedočili ovom velikom čudu govora tek rođene bebe, svima od njezine porodice postalo je jasno da je tu riječ o Allahovoj

odredbi i početku zemaljskoga života jednoga od najvećih Njegovih vjerovjesnika i poslanika. To je unijelo mir u njihova srca i još više im povećalo veliku ljubav i poštovanje koje su inače gajili prema svojoj rodici Merjemi.

Postoje momenti u životu kada je bolje šutjeti nego pričati. Hazreti Merjema samo išareti na dijete. Vidjeli smo kakav je bio rezultat dove Zekerijja, a.s. Odnos hazreti Merjeme prema novonastalim situacijama je rezultirao: Isaom koji će postati vjerovjesnik, bit će blagoslovljen gdje god da je, obdaren poštovanjem prema majci, nije bio bahat, silnik i nepokoran. E sad zamislite kad samo vidite dijete koje je silno i nepokorno (*džebbaren, šekijjen*). Hazreti Merjema svojim primjerom pokazuje neophodnost dove za hairli djecu pored svega što činimo za njih.

Začudno rođenje hazreti Merjemina sina nije uticalo samo na njihova srca, ono je uticalo, a i dan danas utiče, na srca mnogih ljudi¹⁴. Nažalost, djelovanjem vojski prokletoga Iblisa, mnogi ljudi su i zbog ovakvoga njegovog rođenja i zbog velikih muđžiza kojima je Isā, as., obdaren, zapali u očevidnu zabludu smatrajući ga, neuzubillah, sinom Allahovim. To je izuzetno teška zabluda koja je izazvala veliki nered na Zemlji, pa Allah upozorava čovječanstvo na tu zabludu nekih šest stotina i više godina nakon Isāova, a.s., rođenja ajetima Kur'ana, koji se na-dovezuju na one naprijed citirane:

(ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ * قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ)

To je Isā, sin Merjemin, to je prava istina o njemu, onaj u kog sumnjaju oni.

مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ * سُبْحَانَهُ * إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ (كُنْ فَيَكُونُ)

Nezamislivo je da Allah ima dijete, hvaljen neka je On! Kad nešto odluči, On za to rekne samo: “Budi!”, i ono bude. (19:34,35)

Ovo je istina oko Isaovog rođenja i poslanstva kako Kur'an iznosi. Svaka druga priča o Isaovom rođenju i naravi je samo na razini priča i razilaženja među ljudima: (فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ) „Pa su se o njemu sljedbe međusobno razišle...” (37).¹⁵

14 Neobičan način Isaovog začeca i rođenja biće povod da se pojavi nova religija. Neki su zaključili pošto čovjek nije njegov otac, onda je njegov otac sam Bog. Pošto on liči na svog oca onda je on božanstvo. Treće božanstvo je 'sveti duh' koji je udahnut u Merjeminu utrobu nakon čega je ona zanjela.

15 Sljedbenici knjige iznose različite stavove o Isau. Većina

9 Rešid Hafizović, *Ramazanskim postom dodirujemo iskonsku prirodu stvari* (<http://www.ibn-sina.net/>).

10 Ferijja znači ružno, ogavno, sramotno. Bejdavi poredi je sa riječju MUNKERA

11 Gore je navedeno da ako vidi muškarca nek kaže (فَقُولِي) da se zavjetovala na šutnju. Kako istovremeno šutjeti i kazati? Ovdje se ne radi o konradiktornosti. Ajet-i kerim (فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ) objašnjava taj momenat.

12 Implicira da je Isa, a.s., smrtnik, kao i svaki čovjek.

13 Ovdje stoji *prema majci* a nije navedeno prema roditeljima. Zbog toga je u Kur'anu svugdje sintagma: Isa sin Merjeme.

Na bazi ajeta časnog Kur'ana, koje smo već naveli, tačno i precizno znamo da je Merjema svog sina donijela na ovaj svijet sama, u prirodi, ispod stabla hurme, i da je pri tome trpila porođajne bolove, kao i to da je nakon toga novorođenče govorilo porodici svoje majke da bi ona bila zaštićena od optužbi za nemoral. Ona se uopće nije udavala na ovom svijetu. Zbog svega toga ne stoji pripovijest o njegovom rođenju u štali u Betlehemu uz posjetu pastira i mudraca sa istoka (te biblijske priče o pomoru djece, odlasku u Egipat i odrastanju u Nazaretu). Isa, a.s., je djetinjstvo i mladost proveo uz svoju majku u Betlehemu gdje je boravila njezina rodbina iz plemena Juda, jer su jedino oni, budući da su svojim ušima čuli govor bebe u kolijevci, znali da je njegovo rođenje volja uzvišenog Allaha i Njegovo veliko znamenje, i da je hazreti Merjema Allahova miljenica koja je čista od grijeha i obasuta Njegovim bereketom. Svugdje drugdje bi u tim vremenima mlada majka sa djetetom, a neudavana, bila žigosana kao bludnica. Upravo zbog toga što je jedino među svojom rodbinom u Betlehemu ona mogla biti zaštićena od potvora, Isa, a.s., je odrastao u Betlehemu, a ne u Nazaretu. A Allah najbolje zna. Jedino što se može sa punom sigurnošću reći o ovome periodu života Isāa, a.s., (ako se ajet-i kerim koji slijedi odnosi baš na taj period njihovih mubarek života) jeste to da je on, zajedno sa svojom majkom, bio nastanjen na nekoj visoravni sa tekućom vodom: „I sina Merjemina i majku njegovu smo znakom učinili. Mi smo ih na jednoj visoravni sa tekućom vodom nastanili“ (23:50). Gdje je ta visoravan, zašto su tamo bili i koliko su tamo ostali nije nam poznato.

Ibrahim, a.s., i Isa, a.s.

Ako se dalje družimo sa surom Merjem (41-65), nailazimo na preokret u kazivanju. Poslanici, Ibrahim, a.s., Musa, a.s., Ismail, a.s., Idris, a.s., navode se kao paradigme iskušenja i ostajanja u istinskom vjerovanju.

Ibrahim, a.s., je zbog svoje vjere bio proganjan ne samo od svog naroda već i od oca. On se, međutim, okrenuo od njih i dat mu je božanski blagoslov. Musau, a.s., pomaže njegov brat Harun. Ismail, a.s., odgajao je čitavu svo-

---

židova vjeruje da je on dijete rođeno iz prostitucije i da je njegov govor sihr. Drugi kažu da Isa nije govorio iz beškeke već Bog. Treći kažu da je on Božiji sin. Četvrti da je on jedan od trojice (Trojstvo). Vidi komentar navedenog stavka u: Ibn Kesir, Komentar Kur'ana.

ju porodicu u bogobožnosti. Idris, a.s., bio je iskren i nikada nije zaboravljao Allaha ni na visokom položaju. Svi su bili uzori. I pored toga ljudi ne žele da uče na njihovim primjerima, ne mogu napraviti taj iskorak u vlastitog odluci za bolji i ispravniji način vlastitog života. Spominjanje ovih poslanika ima veze sa prethodnom raspravom o pravoj naravi Isaa, a.s., kao smrtnog ljudskog bića, roba Jednog i Jedinog Boga. Svi spomenuti poslanici, kao i Isa, a.s., bili su samo smrtni Božiji robovi koje je On nadahnuo Svojom porukom.

Ibrahim, a.s., prijatnim se izrazima obraća ocu. Evo nekoliko odgojnih principa u tom obraćanju.

- On želi da omili vjeru svom ocu;
- Kada objašnjava ibadet u islamu on oca želi uputiti Onome koji je uzvišeniji od čovjeka, pokušava ga dovesti do uzvišenog mjesta, više od prostora u kojem se trenutno kreće njegov otac;
- Kada opisuje idole kojima se klanjaju njegov otac i narod, daje primjere njihove nizine i prizemnosti (ne čuju, ne vide i tako dalje).

Moramo ovdje istaći jednu glavnu odliku Ibrahimovog poziva. Naime, on kaže:

(يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا)

„O moj oče! Meni zbilja dolazi Znanje koje tebi došlo nije, pa mene slijedi, ja ću te uputiti na Put Pravi“ (43).

Istinski misionar obraća se takvim govorom i stavom bez obzira na težinu riječi onih koje upućuje. Ustvari, jedno je govoriti u vjeri, a sasvim drugo je govoriti o vjeri. Vjerski govor u bitnosti se razlikuje od govora o vjeri. Ovo posljednje može svaki intelektualac da čini, ali bez velike duhovne drame u duši slušaoca. Ibrahim, a.s., se pojavljuje i stavom i govorom sa znanjem kakvo još nikada nisu čuli njegovi slušaoci, garantujući im savršen put. Njegov govor, stav, promišljanje, ponašanje su odraz duboke vjere. On ne govori (samo) o vjeri već vjerski misli, iznosi stavove, ponaša se.

Ibrahim, a.s., koji ima sve navedene karakteristike, veli:

(يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ * إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا)

„O oče moj, šejtanu ne robuj! Šejtan je zbilja neposlušan Svemilosnom“ (44).

Šejtan je buntovnik. Besmislenost pripisivanja božanskih svojstava bilo čemu i bilo kome (ovdje idolima, gore Isa, a.s.) osim uzvišenom Allahu ovdje je proglašeno sličnom neposluhu simboliziranog u šejtanovoj¹⁶ pobuni protiv svog Stvoritelja. Uostalom, Kur'an svaki poticaj koji se ogriješi o istinu, razum i moralnost opisuje kao 'šejtanski', a svaki svjestan čin potčinjavanja takvim šejtanskim utjecajima kao 'obožavanje šejtana'. Ibrahim, a.s., upravo u tom smislu, boji se kazne od Svemilosnog za svog oca dana (فَتَكُونُ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا) „kada će postati /svjestan da je bio/ blizak šejtanu“.

Otac Ibrahima, a.s., je tvrdokorni nevjernik. Zaprijetio je sinu kamenovanjem na smrt i da se udalji od njega zauvijek, dugo vremena (*melijja*). Evo Ibrahimovog odgovora: *Selamun alejke*. Ibrahim, a.s., činit će dovu za oprost. Poput Zekerijja, a.s., nada se da njegova dova neće ostati bez odgovora kod Allaha

(وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا)

Dova nije bez rezultata, odnosno, ovakav iskren misionarski rad nije bez ploda: obradovan je Ishakom i Ja'kubom, obdaren je mnogostrukim darovima iz milosti Allahove, dodijeljena mu je uzvišena moć da drugima saopći istinu (وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا)¹⁷.

Zbirni ajet-i kerim koji govori o svim poslanicima je: „To su oni kojima je Allah podario blagodati...“ (58); Svi su oni (Zekerijja, a.s., Isa, a.s., Ibrahim, a.s., Musa, a.s., Ismail, a.s., Idris, a.s.) bili odabrani, upućeni, i kad god bi im poruke Svemilosnog bile saopćene, oni bi pali na sedždu i plakali.

Kur'an objašnjava stanje današnje uzimajući čiji spomenute poslanike kao uzorne paradigme:

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ * فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا

„A iza njih dođoše zli naraštaji potonji, koji namaz napustiše i strasti slijediše, takvi zlo susrest će“ (59).

Zlo (*gajja*) je u konačnici da će oni shva-

16 Riječ šejtan prema Lisanu-l 'Arab izvedena je iz glagola *šetâne*, što znači: on je bio (postao) udaljen (od istine).

17 *Lisāne sidkin* komentatori tumače kao 'lijepa hvala' 'istinit spomen' (potonjih generacija). Ibrahim, a.s., jeste poslanik koga poštuju na svoj način svi. Zamahšeri ovu sintagmu tumači kao 'uzvišen jezik istine' pa je u ajetu korišten metonimijski za ono što se može izgovoriti jezikom.

titi na onome svijetu punu širinu samoobmane koja ih je vodila do propadanja. Doživjet će razočarenje. Onaj ko se preda iskrivljenom obliku ponašanja, on iskrivljeno govori o Allahu. A namaz je *mi'radž*, uspeće kojim se rob/ 'abd/ duhovno povezuje sa svojim Rabbom, kojim se duše čiste od grijeha. Namaz je utvrda protiv grijeha.

Sura Merjem iznosi neke poglede mekkan-skih mušrika nakon što im je bilo izloženo islamsko učenje. Ti njihovi pogledi otkrivaju njihovu slaboumnost i neznanje. Evo nekih njihovih pogleda. Naprimjer, pitanje proživljenja, neprimjereno hvalisanje poricatelja istine, iskrivljeno vjerovanje su samo neki kur'anski opisi. Ali, tu je i scena poniženja onih koji su se silili.

Pitanje proživljenja je ona konstantna argumentacija poricatelja istine:

(إِذَا مَا مِثُّ نَسَوْتُ أُخْرَجُ حَيًّا) „Zar ću, zbilja, kad umrem, bit živ izveden“ (66).

Vjera najslabijeg vjernika dominira nad njihovim argumentima, kazat će komentatori kako bi dočarali slabost takvih dokaza: „A zar se čovjek ne sjeća da smo ga Mi stvorili još prije, a ništa bio nije“ (67).

Ovdje Kur'an iznosi jednu ponižavajuću scenu, da će biti sakupljeni i dovedeni da oko džehennemske vatre kleče (حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا) (68), domalo kasnije potvrđujući da će nevjernici biti ostavljeni da kleče u vatri (وَتَذَرُ الطَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا) (72). Komentatori nadodaju da poricatelji istine u takvom bijednom stanju neće biti u mogućnosti ni da ustanu. Dakako, to se odnosi i na one koji poriču proživljenje.

Poricatelji istineu susret u sa vjericima skloni su samohvalisanju:

(أَيُّ الْقَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا) „Koja je od ove skupine dvije boljeg položaja i koja je društva ljepšeg“ (73).¹⁸

Poricatelji istine posežu za argumentom jačine položaja i nadmoćnosti kao zajednice. To je površno uvjerljiv, a stvarno lažan argument u korist društva kojeg oni izgrađuju. Takvo društvo je odlučno u odbijanju da se potčini bilo kakvim apsolutnim moralnim imperativima. Kamen temeljac njihovog svijeta je filozofija utilitariz-

18 Po Bejdaviju 'ahsenu nedijja' je u značenju društva ljepšeg.

ma.¹⁹ Svako metafizičko promišljanje, posebice ono što je obuhvaćeno u pojmu standarda moralnosti Svetih Tekstova, smatrano je preprekom na putu čovjekovog slobodnog i neograničenog razvoja. A ustvari, filozofija takvog promišljanja je klica moćnog poriva koji dominira u svim matrijalističkim društvima.²⁰ Oni zasigurno ne mogu osloboditi društvo, kako danas tako i prije, od samorazornih napetosti kojim su podložna matrijalistička društva, niti ih dovesti do trajnijeg društvenog blagostanja. U ajet-i kerimima se kaže da je bilo prije njih „onih koji su nadmašivali matrijalnom moći“ (74). njima je odobrena odgoda radi shvaćanja zablude svojih postupaka „neka njemu život dug da Svemilosni“ (75). Ali Kur'an upozorava da će biti pribilježeno ono što kaže, bit će produženo trajanje njegove patnje na onom svijetu (79); šejtanske sile ih nagone na grijeh snažnom pobudom (83), saznajemo sa stranica Kur'ana.

Zašto? (فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَّكَانًا وَأَضْعَفُ جُنْدًا) „Tad će saznati koja (od ove dvije vrste ljudi) je bila gora u položaju i slabija u sredstvima“ (75).²¹

Vjernik ne posustaje na Allahovom putu.²² Sva iskušenja on sa lahkocom (vjerom) prebrođava. Ovakvu konstataciju dajemo, bez obzira razumjeli je u dovoljnoj mjeri ili ne, oslanjajući se na ajet-i kerim: „A Allah će povećavati uputu onima koji na Pravoj stazi su / *ve jezidul-Lāhul-lezine h-tedev huden/*. A dobra

19 Teorija koja u ponašanju ljudi kao vrhunsku vrijednost ističe vladavinu načela korisnosti. Korist treba biti osnovno načelo i kriterij čovjekova djelovanja. Polazeći od utilitarističkog kriterija, odluke se donose isključivo ovisno o tomu imaju li ili nemaju pozitivne posljedice. Pokušava se postići najveća moguća dobit za najveći broj ljudi (ali ne nužno samo ljudi).

20 Današnji čovjek ni u čemu se više ne ispoljava i ne očituje koliko u proizvodima vlastitih ruku u tehnici. Desio se snažan prelaz od imati do moći. Nekada je imućan čovjek posjedovao ono što ima. Pitanje je da li današnji moćni čovjek, tehnički moćan, doista posjeduje tehniku ili njega tehnika posjeduje? (Više o ovom kontekstu promišljanja: Enes Karić, *Razmišljanje o govoru o Bogu danas*, Novi Muallim. br.53, str.100).

21 Dosl. „u pogledu potpore“ ili „sila“ (*džunden*) - riječ, koja prema Asadu označava kako materijalna sredstva tako i sposobnost da se ona koriste za dobre svrhe.

22 Poslanik, a.s., kaže: „Kada vidiš da uzvišeni Allah daje robu ono što voli od dunjaluka, a on ustrajava u grijehu prema Njemu, to je od Njega istidrādž.“ (Ahmed); Zatim je Poslanik proučio 44. ajet-i kerim sure el-En'am. Značenje *istidrādža* u smislu ubrzanju kazne nalazimo u 182. ajetu sure el-'Araf. Ustvari, čovjek se polahko približava kazni kad god počini grijeh a bude mu uzvraćeno nekom blagodatima na zaboravi na tevbu.

djela su kod tvog Gospodara još bolje nagrađena i bolje uzvraćena!“ (76); Allah takve dariva sve dubljom i dubljom sviješću o Pravom putu. Oni znaju da plodovi dobrih djela zauvijek traju, imaju veću vrijednost i veću korist.

Allah govori o svojim bliskim robovima da će ih sakupiti sa Sudnjem danu kao Svoje uzvanike (*vefden/85*).²³ U suri el-Qamer (55) kaže se da je to mjesto istinsko, kod Vladara Svemoćnog. Allahovi uzvanici uživaju u sjedištu same Istine, uz Vladara Koji je Svemoćan. A što se tiče grješnika oni će biti usmjereni prema paklu žedni (*viriden/86*).

Grieh u doktrinarnom smislu je najveći. U kazivanju o Merjemi, uočili smo ko je Isa, a.s., njegovu stvarnu narav. On je to i ništa više. „A oni govore: Svemilosni je sebi uzeo dijete!“ (88). Ovakva izjava odmah je popraćena: „Vi, doista, nešto odvratno (strašno) govorite /idda/“ (89). Gotovo cijeli Kosmos uznemiri se zbog takve izjave, kaže Kur'an. Treba osjetiti snažnost kur'anskih riječi upotrebljenih u ajet-i kerimu: *jetefettarne; tenšekku, tehirru, hedda*. Potresa se osnova na kojoj počiva i miruje Kosmos, jer sve što je na nebesima i na Zemlji osim čovjeka, skrušeno, pokorno i sasvim dobrovoljno veliča Božiju Jednoću i Jedinostvenost.²⁴

Ljudsko biće svakako će se zatresti kada shvati smisao objašnjenja: „On ih je sve zapamtio i tačno izbrojao.“ (94). Nakon kazivanja koja upozoravaju, obavještavaju, pronalaze puteve do ljudskog razuma, još jedan preokret u kazivanju u suri Merjem. Na scenu stupaju vjernici. Bez obzira na sve poricatelje istine i oblike poricanja, vjernici nisu sami, nisu ni potišteni zbog zala koja drugi čine. Tako se kaže: „Doista, one koji vjeruju i rade dobra djela – Svemilosni će njih učiniti omiljenim!/*sejedžalu lehumu-r Rahmānu vudden/*“ (96).

Komentatori će reći da će vjernici posjedovati sposobnost ljubavi. Allah će im podariti Svoju ljubav, bit će obdareni sposobnošću da vole Njegova stvorenja, ali i oni sami će biti voljeni od svojih bližnjih. Cijeli Kosmos je ispunjen ljubavlju. Allah je učinio da ljubav pređe i u ljudsko srce, da se na takav način ljudsko biće uključi u orbitu ljubavi. Svakako, srce mora biti čisto, iskreno bez

23 Inače, *el-vefd* kaže se za one koji stižu na jahalicama.

24 Poslanik, a.s., je rekao: „Niko ne osaburi na uznemiravanje više od Allaha, Koji čuje da mu širk čine i pripisuju dijete. On im oprašta, odgađa kaznu i daje opskrbu.“ (Buharija i Muslim)

primjesa bilo kakvog oblika licemjerstva. Ibn Kesir navodi jedno kazivanje od Hasana Basrija o čovjeku koji se zavjetovao da će činiti ibadet koji će se nadugo propovijedati. Međutim, ljudi su stalno ga pratili u džamiju govoreći da je licem-

jeran. Međutim, tek kad je ovaj čovjek očistio svoj srčani nijjet (onu uzrečicu da se propovjeda o tome), ljudi su prestali govoriti da je munafik kada bi ga vidjeli da ide u džamiju.

A Allah najbolje zna (*Allahu a'-lamu*).

Summary

الموجز

SURATU MARYAM
-EDUCATIONAL GUIDELINES-

سورة مريم
. إرشادات تربوية .

Rifet Šahinović

رفعت شاهينوفيتش

Most commentaries agree that among many aspects of Qur'an, there are three basic ones which provide important characteristics of the universality of its message. These are the metaphysical, anthropologic and ethnical aspect. The author argues that the ethnical aspect is unjustly neglected in today's world. The author examines the Sura Maryam with special emphasis on educational guidelines contained in stories about lives of the chosen ones.

يتفق معظم المفسرين على أن القرآن الكريم يتضمن الكثير من الخطط، منها ثلاث أساسية، وبالطبع فإنها لا تستغرق مضمون القرآن ومحتواه، بل تقدم محددات مهمة لشمولية رسالته. والخطط الثلاث هي: الميتافيزيقية والأنثروبولوجية والأخلاقية. أما المجال الأخلاقي في القرآن الكريم، والذي كان المؤلفون المسلمون التقليديون يتحدثون عنه بانتظام، فإن الكاتب يراه اليوم مهملاً بغير وجه حق. ويقدم الكاتب في هذا البحث سورة "مريم" مع التركيز بشكل خاص على الإرشادات التربوية الموجودة في القصص التي تتحدث عن حياة المصطفين الأخيار.